

A i bez obzira na to svi mu se preporučujemo, da zaključke II vat. sabora, za koje je papa Pavao VI kazao da ih je bilo lakše donijeti nego provesti, ostvarimo na svojem području usprkos bilo kojih zapreka. Kad bismo svi odluke II vat. sabora i pokoncilске papine odredbe poznavali i ostvarili barem djelomice onako kako je naš Merz proučavao i provodio papinske smjernice svoje dobi!

o. MARTIN Dr KIRIGIN OSB

APOSTOL LITURGIJSKE OBNOVE

Dr I V A N M E R Z

(Prigodom 70-godišnjice rođenja)

Uza sve što je liturgijska obnova dosta polako krčila sebi put do srdaca našega klera i vjernika, Bog nam je dao da smo odmah u početku imali svjetovnjaka potpuno liturgijski orijentiranog **dra Ivana Merza** (16. XII 1896. — 10. V 1928). I veći narodi imali bi se čim ponositi, da je u njihovoj sredini izrastao ovaj veliki liturgijski lik intelektualca-profesora, »koji nije samo pisao i teoretski tumačio liturgijsku misao i liturgijsku molitvu, nego sam lično bio utjelovljena liturgijska pojava od najkrupnijeg značenja po čitavu našu mladu liturgijsko-religioznu renesansu«. ¹⁾

Dr Ivan Merz bio je čovjek sveta života, koji je shvaćao svu dubinu bogatstva i ljepote liturgijske molitve. I obratno: upravo zato, što je potpuno shvaćao i proživljavao liturgijsku molitvu, ovo »vrelo svake svetosti« ²⁾ urešilo ga je tolikim obiljem kreposti i takovim apostolskim žarom za duše. »Liturgija je najsigurniji putokaz, kojim se može doprijeti do dna tajne dra Ivana Merza«, ³⁾ pisao je prof. Dušan Žanko.

»Njegova ličnost je prebogati majdan za liturgijsku školu, bilo da se radi o temeljnim principima teološkog shvaćanja Crkve, religije, liturgijske molitve, javnog katoličkog kulta, misne žrtve, Euharistije, štovanja svetaca i liturgijske duhovnosti uopće, bilo da se radi o praktičnoj

¹⁾ D. Žanko, Dr Ivan Merz, velika liturgijska duša, ŽC IV, 2, 46.

²⁾ Isp. Prikaznu molitvu na blagdan sv. Ignacija Lojole.

³⁾ D. Žanko, Nav. čl., 46.

provedbi liturgijskoga života, upotrebe misala, crkvenog pjevanja, svečane pjevane Mise, oficija, crkvene godine, liturgijskih vanjskih znakova itd.«⁴⁾

Merz je proživljavao liturgiju ne samo djelomično, nego u njenoj cjelini. Njegovo se djelovanje proteže gotovo na sva područja liturgijskog apostolata.

1. Zanimanje za liturgiju i proučavanje

U duhovnom životu dra Ivana Merza, posebno u njegovu liturgijskom formiranju bile su od presudnog značenja **liturgijske duhovne vježbe** u St. Gabrijelu kod Beča kroz Svetu sedmicu 1920. Te duhovne vježbe (od kojih je započelo jače liturgijsko gibanje u Austriji!) vodio je o. Wilhelm Schmidt SVD, svet čovjek i jedan od najvećih etnologa na svijetu. Dojam njegova tumačenja i dirljivih obreda uveličao je koralnim pjevanjem zbor od tri stotine bogoslova, budućih misionara. Dr Merz je te godine u St. Gabrijelu proveo dane od Velikog četvrtka do Uskrsa. Duhovne su vježbe svršile na Veliku subotu popodne procesijom uskrsnuća, koja je u oduševljenju izišla daleko u prirodu. Sve je bilo u cvatu i prvom zelenilu, a ptice su svojim pjevanjem pratile radosne uskrsne himne. Taj veliki doživljaj ostavio je u dušama neizbrisiv dojam. Spasitelj je svojom milošću i Crkva svojom liturgijom slavila slavlje osobito u jednoj duši — u duši I. Merza. On je odsada počeo sve više proučavati i uživati liturgijske ljepote.⁵⁾ — Na Uskrsni ponedjeljak, 5. IV 1920, zapisao je u svoj dnevnik: »Bio je to moj najljepši Uskrs; proživljavao sam umjetnički refleks velikih događaja... Sjajno pjevanje lamentacija, pa divna Misa Velikog četvrtka sa svojim veseljem i sv. Pričešću unutar svečane Mise, upravo onako kao kad je Krist ustanovio presv. Euharistiju... U subotu opet veselje nad uskrsnulim Spasiteljem, koje je tako divan izražaj našlo u liturgiji. Liturgija je centralna umjetnost. Ona je sasvim objektivna i odgovara Wagnerovu idealu, koji je htio sjediniti sve umjetnosti u jednu. Liturgija je izražaj duše Crkve. Na njenom temelju lako bi bilo izraditi teoriju umjetnosti. U njoj se ogledava kao u kakvom zrcalu život Kristov... Liturgija je dosegla vrhu-

⁴⁾ Ibid. 47.

⁵⁾ Dr D. Kniewald, Dr I. Merz, 106; J. Vrbanek, Vitez Kristov 132.

nac: ona je najveća umjetnička tvorevina, koja opstoji na svijetu, a uz to je ona centralna umjetnina, jer umjetnički prikazuje život Kristov, koji je centar historije... St. Gabriel je mali Beuron«. ⁶⁾

Još više se zagrijao za liturgiju u vrijeme svoga boravka u Parizu (g. 1920—1922) promatrajući bogoslužje u francuskim svetištima i brojnim muškim i ženskim samostanima. ⁷⁾ Tu njegov molitveni život kreće posve liturgijskim putem. On moli brevijar, a iz svog francusko-latinškog misala ⁸⁾ svaki dan moli sv. Misu. — Osobito je bio dirnut prigodom posvećenja redovnice-benediktinke, kćeri jednog generala. Te duboke dojmove zabilježio je u dnevniku 4. XI 1921.: »Prisustvovao sam kod benediktinki oblačenju novakinje. Liturgija veličajna... Ljudi ne znaju, da Crkva posjeduje ljepšu dramsku poeziju od svih mogućih Sofokla i Shakespeara. Ceremonija osim ljepote teksta ima tu prednost nad svjetskom dramskom poezijom, što posljednja fingira nešto, što je bilo, dok mi kod liturgije prisustvujemo samoj drami«. ⁹⁾

Isprva se — kako smo vidjeli — dr Merz u liturgiji pretežno divio veličanstvenoj umjetnini, ¹⁰⁾ ali se malo po malo sve više uživljavao u nebesku umjetninu duševnog posvećenja, koje se po liturgiji ostvaruje. Tako npr. ocjenjujući prvo izdanje hrvatskog prijevoda Rimskog misala piše: »Umjetnički refleks unutarnjega Božjeg života je naša sveta liturgija. Liturgija je umjetnost par excellence, jer je ona živa, kao što je i naš Gospod živ. Svjetska literatura je samo muzej okamina raznih stadija ljudskih duša, koje su boravile na zemlji«. ¹¹⁾ — U tom smislu u članku »Liturgija i umjetnost« navodi riječi Walcherena (Journal d'un Converti): ¹²⁾ »Liturgija je sveto blistavilo... Koliko

⁶⁾ Dr D. Kniewald, Nav. dj. 106.

⁷⁾ Dr D. Kniewald, Naj. dj. 126; J. Vrbanek, Nav. dj. 132.

⁸⁾ Taj mu je misal najvjerniji pratioc sve do smrti. Isp. dr D. Kniewald, Nav. dj. 204. i J. Vrbanek, Nav. dj. 133.

⁹⁾ Dr D. Kniewald, Nav. dj. 126. — U kasnijem životu rado se sjećao snažnog dojma ovog događaja. To je bio bliži povod, da se pobrinuo za tisak prijevoda, napjeva i tumačenja ovog obreda. »Za Vjeru i Dom« 1925, 9—10; »Franjevački Vjesnik« 1928, 1.

¹⁰⁾ Sam on naziva to razdoblje svoga života »doba estetskog katolicizma«. Isp. D. Žanko, Nav. čl., ŽC IV, 8, 191.

¹¹⁾ Hrvatska Prosvjeta 1922, 3—4, 84.

¹²⁾ Str. 194—195.

li je površna i siromašna umjetnost, kako li nam se čini ispraznom, usporedimo li je s ovim uzvišenim pjevanjem, s ovim pjevanim biblijskim riječima, s ovim svetim tekstovima, s ovim molitvama tuge i izvanrednog veselja«. ¹³⁾ — Slično i sam piše u članku »Art pour Dieu«: »Jedna prava liturgijska služba Božja, što se čuje u Beuronu, Solesmesu, u sebi potpuno usredotočuje sklad ljepote, istine i dobrote... Ako uzmete najdivnija, najčišća djela svetske umjetnosti, to je od neizmjerne veće vrijednosti jedna ponizna kantilena, što je na koljenima pjeva nekoliko monaha. ¹⁴⁾

Sve je nastojanje uložio, da liturgiju što bolje upozna i proživi, te se trudio, da to postigne marljivim studijem. Zanimljivo je, što u tom pogledu piše D. Žanko: »Što studira dr Merz? — Za svoje zvanje profesora: francusku i njemačku literaturu. — Za svoje zvanje »pomoćnika Crkve«: liturgiju, kršćansku filozofiju, teologiju, enciklike, moderne čudoredne probleme. I to baš ovim redom. ¹⁵⁾ — Kroz francusku religioznu poeziju vođen za ruku od De Maistrea, Huysmansa i Claudela Merz se smrtno zaljubio u kolektivnoga Krista i ne samo naučio, nego lično doživio njegovu realnu prisutnost u Crkvi i u svemu crkvenomu, naravno umjetnički doživio kroz intuiciju Leona Bloyda i Paul Claudela, znanstveno doživio kroz misli Emila Baumana, Louisa Bertranda i Pèguyja, te nadnaravno doživio kroz psalme i liturgijsku molitvu Mise, o kojoj ga je snažno poučio slavni Dom Guéranger«. ¹⁶⁾

2. Disertacija

Svoju doktorsku disertaciju odabrao je Ivan iz područja liturgije: »**Utjecaj liturgije na francuske pisce od Chateaubrianda do danas**«. Zasnovao ju je u Parizu, a dovršio u Zagrebu i predao zagrebačkom sveučilištu, gdje je 31. VII 1923. promoviran na stupanj doktora filozofije.

Izrada ovakove liturgijske disertacije bila je konačna faza u njegovoj liturgijskoj orijentaciji i izobrazbi. Lijepo

¹³⁾ Život 1924, 6, 194—195.

¹⁴⁾ Hrvatska Prosvjeta 1925, 5, 154—125.

¹⁵⁾ Duša dra Ivana Merza, Život 1938, 5, 260.

¹⁶⁾ Ibid. 251. Također i ŽC IV, 8, 193.

je to opazio D. Žanko: »Mi ćemo upozoriti na samog Merza, koji je kroz liturgijsko-poetsku francusku izradio svoju svetačko-liturgijsku fizionomiju«. ¹⁷⁾

Disertacija obuhvata 385 na stroju otipkanih stranica, a nalazi se u arhivu zagrebačkog sveučilišta. **Sadržaj** joj je ovaj:

Sredovječna se drama porodila iz liturgije. Liturgija je u to vrijeme vršila civilizatornu ulogu. Sve umjetnosti duguju mnogo liturgiji. Sve književne vrste sredovječne nose tragove njena upliva, pa i neka djela iz 17. st., dok je 18. st. posve antiliturgijsko. Dom Gueranger uveo je opet u Francuskoj liturgijsko jedinstvo i doprinuo proširenju liturgije. Rimska liturgija sačinjava nacionalnu baštinu francuskog naroda i njeni tekstovi pružaju francuskim kršćanima životnu doktrinu. Po liturgiji se zbivaju i obraćenja. — Uslijed konkordata iz g. 1801. uslijedio je novi procvat vjerskih svečanosti. To je razdoblje karakterizirano Chateaubriandovim djelom Genij kršćanstva. Romantičko je doba od temelja antiliturgijsko. Barbey d'Aurevilly je preteča liturgijskog pokreta među francuskim piscima. En route od Huysmansa (1896) označuje prvo doba cvata liturgijskog utjecaja u francuskoj književnosti. Zbirka Claudelova Corona benignitatis anni Dei (1913) je drugi takav vrhunac utjecaja liturgije. Liturgija će ubuduće igrati važnu ulogu u životu Francuskoga naroda. Otsada ne znamo, koja će umjetnost više stajati pod njenim utjecajem. René Chateaubriand uspostavio je poštovanje liturgije u očima javnog mnijenja, ali njegovi dokazi nisu znanstveni. On opisuje najpoznatije ceremonije i čini se, da tako protestira protiv antiliturgijskog duha Rousseauovih pristalica. Njegovo je poznavanje liturgije površno. Službi se liturgijom, da iz nje izvede sentimentalne i romantične efekte. — Slijedi opsežni prikaz, kako je liturgija utjecala na De Maistrea, Lamennaisa, Viktora Hugoa, Leona Bloya, Armanda Praviela, Maurice Barrèsa, Paul Bourgeta, Emila Baummana, Lousa de Cardonnela, Charlesa Péguya, Lousa Veuillota, Ernesta Helloa, François

¹⁷⁾ Misa u novijoj francuskoj literaturi, Život 1938, 9—10, 520. — Naprotiv dr D. Kniewald je mišljenja, da »disertacija dra Merza nije utjecala na njegovu liturgijsku formaciju, nego da je samo izraz te formacije, koja je već bila završena« (Primjedbe »Ispravcima« doktorske disertacije o. Jure Radića OFM »Liturgijska obnova u Hrvata«, Zagreb, 26. X 1954., br. 23.

Coppéa, Emila Zolu. Zatim analizira Madame de Stäel, Lamartinea, Vignya, Musseta i Pierre Lotia, koje naziva izrazito antiliturgijskim piscima. Konačno raspravlja o Balsacu, Flaubertu i nekim novijim francuskim romanopiscima i lirskim pjesnicima, koje naziva indiferentima.

U disertaciji je obrađeno oko 50 književnika, analizirano oko 500 književnih djela. Dodan je hronološki indeks liturgijskih auktora i liturgijskih djela, ali ne samo od Chateaubrianda, nego čitavog 16, 17. i 18. st. Taj indeks sam za sebe predstavlja golemu vrijednost. Osim toga dr Merz je izradio i liturgijski indeks, u kojem se nalaze dijelovi liturgijske službe, tekstovi i ceremonije analizirane od francuskih književnika, npr. Božić, Dies irae, Litanije, Magnificat, Misa . . . Na koncu je iscrpljiva literatura i publicistička bibliografija, te bibliografija same liturgijske znatnosti sve do g. 1923.

Tim golemim radom uzdigao se dr Merz u red najtemeljnijih stručnjaka ovoga predmeta.¹⁸⁾

Karakteristika je ove disertacije, da je i nehotice postala apologijom liturgije. Ljepotu i vrijednost gregorijanskog pjevanja prikazala je u posve novom svijetlu.¹⁹⁾

Nekoliko odlomaka disertacije objelodanio je dr Merz u Katoličkom listu g. 1923. Obilnu građu iz nje upotrebio je za dvadesetak članaka u raznim časopisima.

Šk. god. 1922/23. čitao je Ivan neke odlomke disertacije u akademskom društvu »Domagoj«. Pero Crnkovački (dr Ivanišić), tadašnji domagojac, objelodanio je poslije Merčeve smrti utiske, koje je na njega učinilo to čitanje: »Čitao nam je I. M. svoju doktorsku disertaciju. Plod studija, finog osjećaja i istinskog proživljavanja života. Prčinja se časomice, kao da on stoji posve iznad obrađenog materijala i promatra, kako nebeska ljepota katoličke liturgije svladava ohole pjesnike bezbožne Francuske. Kako ih čini malenima, sićušnima, nemoćnima. Kako ih krši, mrvči, raskida i onesviješćuje: Libera me, Domine, de morte aeterna — — , oživljuje: Rorate, caeli, desuper — — , podiže u visine: Alleluja — Resurrexit — — i baca opet u prah kao pokojnike i griješnike: Miserere — — . Ali M. nije samo objektivni psiholog. Na svakoj stranici vidiš i

¹⁸⁾ Isp. D. Žanko, Misa u novijoj francuskoj literaturi, Život 1938, 9—10, 515.

¹⁹⁾ Isp. Predgovor uredništva Katoličkog lista jednom izvatku iz disertacije, KL 1923, 33, 394.

osjećaš njega. Njega, koji je tako lijep, čist. Dok nam čita, duša mu gori vatrom, koje ja ne poznam. Glas zvoni ljepotom, koju sam vidio samo u dječjim očima. Pa kad dođe koje mjesto, koje ilustrira psalmom ili crkvenom himnom, onda je izražaj njegova lica neobičan. Ne znam da opišem to lice, koje plamti. Je li to intenzivni doživljaj literarne ljepote? Je li to proživljavanje božanske poezije sv. Pisma? Je li to izljev ljubavi nebeskom Auktoru te poezije? Je li to čistoća mladenačke duše, koja izgara u čežnji za zaručnikom?«.²⁰⁾

3. Lično proživljavanje

Još prije duhovnih vježba u St. Gabrijelelu znao se dr Merz spontano zanjati za liturgiju i uživati se u ljepotu svetih obreda,²¹⁾ no to su bili uglavnom samo pojedini doživljaji. Poslije boravka u St. Gabrijelelu i još više u Parizu,²²⁾ gdje se upoznao s liturzijskim životom francuskih katolika, on je postao liturzijska duša, koja spontano osjeća, misli i govori u liturzijskom duhu.²³⁾

Glavni razlog, zašto je toliko ljubio liturgiju jest njegova velika ljubav prema Crkvi. »Nema jače ideje u Merčevu liku od ideje Crkve; Crkve, koja kroz papinstvo čuva nauku i naučava, te Crkve, koja kroz liturgiju moli i pri-nosi žrtvu hvale Ocu i pomoću koje — veli Merz — vjernik u svojoj duši proživljava sve faze vječnoga života Kristova i kroz koju svaki katolik postaje velik i universalan. Papinstvo i liturgija, to su krila Merčeve duše, to su bitni karakteristikon čitava njegova bića. Te ideje nalaze se u njega u takvoj jasnoći i krepčini, kako to samo kod svetaca, i to kod svetaca mistika susrećemo. Te dvije ideje:

²⁰⁾ Pero Crnkovački, *Brat-vitez*, Luč 1928, 9—10, 276.

²¹⁾ Dr D. Kniewald, Dr I. Merz, 23.

²²⁾ O njegovu boravku u Parizu piše D. Žanko: »Po svemu se čini, da je Pariz izvršio na njega u tom smislu najdublji utjecaj. S dušom, kakvom je Ivan došao u Pariz 1920, proći kroz čudo katoličkog srca moderne Francuske pišući disertaciju, tragajući za umjetničkim aspektom Crkve, za liturzijskim duhom, to znači proći jedinstveno krštenje vodom ljepote« (dr I. Merz, *ŽC*, IV, 8, 193).

²³⁾ Predavanje George Goyaua o općinstvu svetih održano u Parizu 30. VII 1921. učinilo je na Merza dubok dojam. Taj dan je zapisao u svoj dnevnik: »Ja sam razumio jakost kršćanske molitve«. Od tada je svoju molitvu sasvim sjedinio s molitvom Crkve i tim je postala sasvim liturzijska (D. Žanko, dr I. Merz, *ŽC* IV, 4, 99).

crkvena nauka (enciklike) i crkvena molitva (liturgija), imale su u hrvatskoj jakih branitelja i učenih propagatora, ali Ivan Merz je prvi čovjek, koji ih je svetački pretočio u posljednji svoj živac i iz njih stvorio jedini smisao svoga kratkog života... Sva njegova duša to je bila ljubav za Crkvu«. ²⁴⁾

U Parizu je započeo i do svoje smrti nastavio dnevno »moljenje sv. Mise« prateći sve molitve i obrede iz svog francusko-latinskog misala. Sveta Misa je snaga i svijetlo svakog njegovog dana. Izgledao je kod Mise preobražen. Svi svjedoci pripovijedaju, da je njegovo »moljenje sv. Mise« ostavljalo izvanredan dojam. To je za njega bila svečanost prepuna čudesa, koju navika nikad nije učinila banalnom. ²⁵⁾

Jedan svećenik s otoka Hvara opisuje, kako mu je Merz služio kod sv. Mise i kako je primio sv. Pričest: »Pružajući mu sv. Hostiju pričinilo mi se, da mu s lica izlaze neke zrake, tako je ono bilo anđeoski svijetlo, gotovo preobražeo, kakovo se tek vidi na slikama sv. Alojzija... Nikada ne ću zaboraviti onog minuta otkrivenja«. ²⁶⁾

Jednostavni i ozbiljni liturgijski tekstovi privlače njegov temperament više nego žarki i vatreni formulari subjektivnih molitava. ²⁷⁾

Općaran i oduševljen ljepotom liturgije, pisao je o tom predmetu kao malo tko ne samo kod nas, nego i u stranom svijetu:

»Tako je čarobna ljepota katoličkih ceremonija, da čovjek, koji je jednom osjetio njene čare, osjeća u duši čežnju, da sve ostavi i sav svoj život provede u liturgijskim molitvama pjevajući dan i noć, bez prestanka hvalospjeve presv. Trojstvu«. ²⁸⁾

«Svečana je liturgija u neku ruku projekcija neba na zemlju«. ²⁹⁾

²⁴⁾ D. Žanko, Duša dra Ivana Merza, Život 1938, 5, 250.

²⁵⁾ Isp. D. Žanko, Dr I. Merz, ŽC IV, 8, 194. — Dr D. K., Dr I. Merz — uzor modernog katolika, Križ 1933, 5, 1; Nedjelja 1933, 20, 1.

²⁶⁾ Dr D. Kniewald, dr I. Merz, 243.

²⁷⁾ Isp. D. Žanko, Duša dra Ivana Merza, Život 1938, 5, 271.

²⁸⁾ Navedeno prema H. Weber, Privlačivost liturgije, DŽ VII, 2, 94.

²⁹⁾ Dr I. Merz, Nešto o ljepoti rimokatoličke liturgije, Život 1924, 5, 261.

»Liturgija je ona tradicionalna veza, koja povezuje žive s mrtvima i s budućim pokoljenjima i koja ulijeva u čovječju dušu svijest, da nije osamljen, već da je i on jedna stanica u povijesti svoga naroda«. ³⁰⁾

»Sv. liturgija je najbolji vođa, koji nam otkriva na vrlo pedagoški način u toku jedne crkvene godine sve pojedinosti iz života našega Spasitelja. Crkva je, naime, zaručnica Isusova, a duševni život savršene zaručnice je savršeni odraz duševnoga života Zaručnika. Ovaj je nutarnji život te nebeske zaručnice izražen na umjetnički način u svetoj liturgiji. Njene molitve i kretnje, njeni napjevi i miomirisni izsjajivanje su neba na zemlji, odraz su unutarnjeg života Božjega . . .«. ³¹⁾

»Liturgija imade posebnu moć, da djeluje na ljude da ih dovede k spoznanju vjere. Osobito se to onda može da ustanovi, kad prilike dopuštaju, da se ona izvodi na tradicionalan način, sa svim sjajem i popraćena gregorijanskim pjevanjem«. ³²⁾

»Mislim, da se vrhunci stvorene ljepote, nalaze u Misalu i Brevijaru, pontifikalnoj Misi i gregorijanskim melodijama«. ³³⁾

»Kako je dostojanstvena svečana konventualna Misa! Kako ide sve polako, da čovjek osjeti kucanje vječnosti! Čemu se žuriti, kad čovjek pjeva hvalu Božju, radi koje je stvoren? Čovjek je došao do cilja svoga, on ima samo da motri«. ³⁴⁾

Sve ovo jasno govori, da je dr Ivan Merz znao pravo cijiniti ljepotu svete liturgije i da je još više ljubio i proživljavao liturgijski život i disao liturgijskim duhom, te tako na sebi ispunio želju sv. Crkve, što ju je dvadesetak godina poslije njegove smrti izrazio papa Pijo XII: »Što

³⁰⁾ Dr I. Merz, nav. čl. 263.

³¹⁾ Iz predavanja »O unutarnjoj snazi Marijinih kongregacija« održanog na svečanoj akademiji Marijinih kongregacija za Bezgrešno Začeće g. 1923. Stampano u KL 1923, 618.

³²⁾ Dr I. Merz, Nešto o ljepoti rimokatoličke liturgije, Život 1924, 5, 264.

³³⁾ U pismu jednom svećeniku s Hvara, pisanom dva tjedna prije smrti, ZC IV, 8, 195.

³⁴⁾ Dr I. Merz, U krilu svete liturgije, Hrvatska prosvjeta 1924, 12, 512.

god se tiče izvanjskog vjerskog bogoštovlja svakako je nužno; ali je nadasve važno, da kršćani **žive životom liturgije** i u sebi goje i povećavaju njezin vrhunaravni duh«. ³⁵⁾

4. Liturgijski apostolat

Dr Ivan Merz bio je apostol liturgijske pobožnosti u najeminentnijem značenju riječi. Ljepotu crkvene molitve, koju je sam tako divno shvatio, nastojao je da otkrije i drugima. Privatnim razgovorima, predavanjima, vatrenim člancima po raznim časopisima i na mnogo drugih načina poticao je sve, a napose članove katoličkih organizacija, da se pridruže uzvišenim molitvama, što ih mole svećenici, posebno dok prisustvuju sv. Misi.

Kad je izišlo prvo izdanje hrvatskog prijevoda Rimskog misala od dra Kniewalda, Ivan je to shvatio kao epohalnu pojavu, pa je to izdanje ocijenio i preporučio, kako je to samo on znao:

»Ima li što ljepše i plodnije nego li je duševno proživljavanje crkvene godine?! Crkvena liturgijska molitva imade prema tome veliko odgojno značenje i s potpunim pravom možemo reći, da je Rimski misal najpedagoškije djelo, što ga uopće imamo: on je pedagogija par excellence«. ³⁶⁾

»Uzmite i čitajte dnevno — u zoru po mogućnosti — Rimski misal i doskora ćete se uvjeriti, da je ta knjiga i s čisto literarnog stanovišta ljepša od svih djela sveukupne svjetske književnosti«. ³⁷⁾

»Iz ovog izvađanja lako je zaključiti, da je prijevod ovako fundamentalnog djela epohalna pojava u našem književnom životu. Mogli bismo što više reći, da je to najvrijednija knjiga, što je mi uopće imamo na hrvatskom jeziku«. ³⁸⁾

»Želimo svemu našem puku, a osobito našem dāštvu, da prigrlj ovu knjigu sa svim žarom svoje duše. Neka

³⁵⁾ VDB 1955, 10, 149. — »Quidquid ad externum religionis cultum attinet suam profecto habet gravitatem; attamen pernecessum est Christianos Liturgiae vitam vivere, eiusque supernum alere ac refovere afflatum« (DP 161).

³⁶⁾ Ivan Merz, Razmatranje o Rimskom misalu, Hrvatska prosvjeta 1922, 3—4, 82.

³⁷⁾ Ibid. 83.

³⁸⁾ Ibid. 84.

je nosi u crkvu i školu, na igralište i na put. Neka uči napamet slavopjeve i posljednice i tako nagomila blago vjerskoga znanja i prave poezije, koja će ga sve više približiti Gospodinu našem Isusu Kristu... — Svaki organizirani katolički radnik neka bude struna, koja će neprestano brujiti u zajednici s velikim orkestrom cjelokupne Crkve na čast svojemu Začetniku milozvučne slavopjeve katoličke liturgije«. ³⁹⁾

Kao što je on sam »molio svetu Misu« prateći svećenika na oltaru, tako se isto brinuo, da i drugi jednako rade. ⁴⁰⁾ Po uzoru svetoga pape Pija X i on je svim srcem želio i nastojao, da sveta Misa ne bude samo okvir privatne molitve i pobožnosti, već da to bude zajednička žrtva i zajednička molitva cijele crkvene zajednice.

Dr Merz je već g. 1924. na đlačkom sastanku Lige u Požegi počeo sustavno djelovati u pravcu liturgijskog apostolata. Na tom sastanku održao je predavanje »Duhovna obnova po liturgiji«, ⁴¹⁾ u kojem je katoličkim đlacima stavio na srce, da razmatraju na temelju misala i da se pričeste, kad god prisustvuju kod Sv. Mise. ⁴²⁾

Nastojao je, gdje je to bilo zgodno, da se sv. Misa zajednički recitira. I. Jäger DI sjeća se njegovih dragocjenih savjeta: »Kad sam polazio na koji orlovski tečaj, prije vlak trebalo je još posjetiti Ivu, da mi dade upute za tečaj. A on je uvijek natrpao moju tašku »Svetim Misama« od dra Kniewalda i uputio me, da učim dečke, da na tečaju zajednički recitiraju sv. Misu. To je uvijek bilo najvažnije, što mi je imao preporučiti«. ⁴³⁾

Znatan poticaj za liturgijsku obnovu dao je gospodi M. Springensfeld, potpredsjednici društva za sveudiljno klanjanje, koja o tome piše u listu od 12. X 1942.: »Meni je dao pobudu, da se i sama više bavim liturgijom i da s katoličkim društvima započnem liturgijska sijela. Pribavio mi je u tu svrhu knjige i časopise, te otvorio veze, proširio mi tako duševni vidik, te sam vrlo žalila, što već prije nisam tako upotrijebila tih sredstava vjerskoga ži-

³⁹⁾ Ibid. 87.

⁴⁰⁾ Dr D. K., Dr Ivan Merz — uzor modernog katolika, Križ 1933, 5, 2; Nedjelja 1933, 20, 2. — I. Jäger, Moj susret s Ivom, Život 1938, 5, 302.

⁴¹⁾ Predavanje je štampano u Luči 1924/5, 1, 11—17.

⁴²⁾ Isp. dr D. Kniewald, dr Ivan Merz, 143.

⁴³⁾ I. Jäger, Nav. čl. 303.

vota. Kod prvog sijela u travnju 1924. u dvorani sv. Jeronima držao je i sam jedno liturgijsko predavanje; nastavio ih je u kapeli kongregacije dr Kniewald, a kasnije upravitelj kongregacije gospođa⁴⁴⁾

Oca Milana Pavelića DI, koji se bavio mišlju, da prevede crkvene himne, on je najviše — uz dra Kniewalda — bodrio, da to ostvari.

Njegovim nastojanjem uvedeno je g. 1927. koralno pjevanje u crkvi sv. Vinka.⁴⁵⁾

Na Kaptolu je o. Aleksi Benigaru, kasnijem misionaru u Kini dao poticaj, da na Božić 1924. drži pjevanu sv. Misu u gregorijanskom koralu, na latinskom jeziku. Premda je to za ono doba i u onim prilikama bilo odviše smiono, pokazao se njegov veliki žar i ljubav za sve što se odnosi na svetu liturgiju. — Nekoliko dana kasnije donijelo je »Hrvatsko pravo« noticu pod naslovom: »Zar i vi časna braćo franjevci?!« Tu se napada otac gvardijan i cijeli samostan. Prigovara im se, što »mjesto naših narodnih popjevaka — časna braća franjevci nađoše za shodno, da pjevaju pod sv. Misom neku latinsku tešku Misu... pa iz crkve izišosmo zlovoljni, ljuti, da, bijesni, — duboko žaleći, da i časni oci franjevci zajedno sa svojim dosadašnjim glavarom nemaju ni toliko takta spram hrvatskog i katoličkog građanstva grada Zagreba, pa da ne ukidaju bar one hrvatske pjesme u svojoj crkvi, koje odavna opstoje i radi kojih se dolazi na sv. Misu...«⁴⁶⁾ — Odgovarajući »Hrvatskom pravu« u »Katoličkom listu« pokazao je dr I. Merz, kako duboko misli i osjeća s Crkvom. Tu se, među ostalim, nalaze i ovi jaki izrazi: »Što se tiče narodne crkvene pjesme i glazbe, to će ova opet pod uplivom općenite latinske početi se buditi na novi život i cvasti. Uzmite samo naše stare hrvatske pjesmarice, pa ćete vidjeti, da Hrvati ne bi uopće imali narodnih crkvenih pjesama, da se u prijašnjim vjekovima u našim zemljama nije gojilo latinsko službeno gregorijansko bogoslužje... Od prijeke je potrebe, da se ovome povrati u svim našim crkvama njegovo mjesto, a da ga narodna crkvena umjetnost kao cvijećem ovjenča. — Kod nas se još uvijek drži, da sve mora ostati pri starom i da su naše narodne pjesme vrhunac poezije.

⁴⁴⁾ J. Vrbanek, Vitez Kristov, 133—134.

⁴⁵⁾ Isp. ibid. 134.

⁴⁶⁾ Isp. Hrvatsko pravo, 29. XII 1924.

Mnogi misle, da se u crkvu dolazi poradi pjesme. Ali je načelo katoličke liturgije, da se pod Misom ne pjeva, već da se Misa pjeva. Ako smo mi u našim zemljama još uvijek pod uplivom liturgičkog liberalizma i ne osjećamo, kako smo nazadni, to moramo većim oduševljenjem da pozdravimo ovaj početak reforme zagrebačkih otaca franjevacā. — Neka Gospod blagoslovi taj njihov smioni pothvat!⁴⁷⁾

Dva dana iza ovog Božića, 27. XII 1924. poveo je Ivan grupu akademičara kongreganista u trapistički samostan u Reichenburg, gdje su cijeli dan posvetili proživljavanju sv. liturgije. Već na svom polasku onamo on je nešto drugo nego obično pobožni čovjek. Zanesen je u Gospodina, i to traje cijelo vrijeme boravka ondje. Nije to bilo samo književno ili pjesničko maštanje, nego stvarno doživljavanje saobraćaja s Bogom uz zanosno čuvstvo.⁴⁸⁾ Svoje i njihove dojmove živo je opisao u članku »U krilu sv. liturgije«. Evo nekoliko njegovih misli: »Sveta liturgija, to su vratašca, pomoću kojih možemo da zavirimo u svetište trapističkog života. Svi svećenici dolaze u određene sate danju i noću i pjevaju božanski oficij. Kad slušamo ove divne melodije i nastojimo razumjeti i shvatiti smisao teksta, to tek onda možemo pojmiti sreću tih ljudi, koji su ostavili prolazne radosti ovoga svijeta i već ovdje na zemlji počeli pjevati hvalu Stvoritelju, ne iščekujući za to, kao mi, što živimo na svijetu, čas smrti.⁴⁹⁾ — U vezi s tim odlučio je, da će kod slijedeće »liturgijske ekskurzije« učesnike još temeljitije pripremiti i još ih bolje upoznati s tekstom onih dijelova liturgije, kojima će prebivati, da tako »učesnici ne budu samo gledaoci, koji promatraju s manje ili više razumijevanja, što drugi rade, već će trebati da budu **dionici**: oni treba da unaprijed tako dobro upoznaju sam tekst, te će tom prilikom moći obavljati glazbeno razmatranje i tako povećati pred prijestoljem Svevišnjega zbor onih, koji mu pjevaju hvalu«.⁵⁰⁾

Bilo mu je mnogo do toga, da se što više vjernika, barem djelomično pridruži **moljenju brevijara**. Kao što o mi-

⁴⁷⁾ Dr I. Merz, Božićno bogoslužje kod otaca franjevacā, odgovor Hrvatskom pravu, KL 1925, 3, 35—37.

⁴⁸⁾ Isp. dr D. Kniewald, dr Ivan Merz, 205; J. Vrbanek, Vitez Kristov 135.

⁴⁹⁾ Dr I. Merz, U krilu sv. liturgije, Hrvatska prosvjeta 1924, XII, 517.

⁵⁰⁾ Ibid.

salu, jednako zanosno piše i o brevijaru: »U Francuskoj je u XVII vijeku bio preveden cijeli časoslov. Najveći književnici kao Corneille i Racine preveli su na francuski sve himne i mnoge psalme. Liturgija je oduševila najveće duhove: od sv. Augustina (koji je plakao slušajući hvalospjeve sv. Ambrozija) do Dantea . . . U XII vijeku je uz preporod katoličkog života u Francuskoj bila i renesansa liturgijskog života. Veliki Pascal je redovito pjevao poput kakvog benediktinca božanski oficij.⁵¹⁾ — Uz misal je najljepši molitvenik časoslov. Ne, on nije samo molitvenik, on je s misalom najljepše književno djelo, što ga čovječanstvo posjeduje«. ⁵²⁾

S kakovim je zanosom širio moljenje psalama i kantika iz brevijara svjedoči pisac članka o liturgijskoj zahvali poslije sv. Mise u časopisu »Život s Crkvom«: »Nikad ne ću zaboraviti s kakvim nam je oduševljenjem čitao ovu pjesmu (kantik triju mladića) prvi naš liturgijski odgojeni vjernik, pok. dr Ivan Merz na jednom osamljenom dalmatinskom otočiću . . . Okupio nas je oko sebe, otvorio svoj misal, te nam riječ po riječ govorio ovu pjesmu, da je zapišemo u svoje bilježnice«. ⁵³⁾

U svemu tom nastojanju oko poznavanja svete liturgije dr Merz nije ostao samo na površini, nego je živo želio, da vjernici shvate i usvoje duh liturgije.⁵⁴⁾ Stoga je nadasve preporučivao **liturgijsko razmatranje**. U svom prekrasnom predavanju⁵⁵⁾ na sastanku u Požegi dao je o tome dragocjene savjete: »Pročitajte si uoči svakoga dana ili Misu slijedeća dana ili u cijelosti ono poglavlje iz Evanđelja iz Poslanice, koje će se čitati. Iz ovoga izlučite jednu ili više rečenica, koje odgovaraju vašim duševnim potrebama i s tim mislima zaspite . . . Ovisi o vremenu, da li ćete svoje razmatranje obaviti izvan Mise, ili za vrijeme same svete Mise. Ja bih svakako bio za to, da za sv. Misu ništa drugo ne molite, nego da molite samu sv. Misu. No, jer je većini od vas vrijeme odmjereno, to možete od podizanja razmatrati o onim rečenicama, koje ste izabrali prije počinka. Na taj način razmatrate o jednoj ideji, koji iznosi

⁵¹⁾ I. Merz, Razmatranja o Rimskom misalu, Hrvatska prosvjeta 1922, 3—4, 81.

⁵²⁾ Ibid. 83.

⁵³⁾ ŽC I, 33, 32.

⁵⁴⁾ Na mnogo mjesta to naglašuje i enciklika MD.

⁵⁵⁾ Štampano u Luči 1924/5, 1, 11—17.

sama sv. Misa i spajate liturgijsku molitvu s običnim razmatranjem... Po liturgijskom razmatranju svaki katolik postaje velik i universalan. On ostavlja po strani svoje osobne interese i počinje osjećati, što osjeća Crkva, taj velebni odraz samog neizmjernog Krista... Vjernik, koji se liturgijski moli pridružuje se korovima anđeoskim, koji neprestano hvale Stvoritelja... Tako je njegova molitva socijalna, sjedinjena s Crkvom«. ⁵⁶⁾ — Slično svjetuje i u jednome drugom predavanju: »Razmišljajmo dnevno o navedenim stvarima: o Starom i Novom Zavjetu, o životu svetaca ili o sv. liturgiji...«. ⁵⁷⁾

Evo još nekoliko njegovih misli i pobuda o **obnovi crkvenog pjevanja**:

»Sveta je Crkva malo nebo na zemlji. Zato ona ne smije biti bez svoje glazbe, muzike i pjevanja... Sveta je Crkva oduvijek pjevala: i u katakombama i nad katakombama... Gdje se zaboravlja na crkveno pjevanje, zaboravlja se na jednu svetu i veliku crkvenu predaju. A obnoviti kršćanski život znači obnoviti crkveni život — crkvene običaje i predaje. Obnoviti dakle i crkveno pjevanje. Dobar crkveni zbor jednako je znamenit kao i dobar crkveni propovjednik«. ⁵⁸⁾

»U doba hrvatskog kraljevstva bilo je mnogo benediktinskih samostana iz kojih se neprestano dizala hvala Božja prema nebeskim visinama. Skoro sve je nestalo i mi pitamo, nije li s tim samostanima nestalo i vremenito blagostanje hrvatskog naroda; nisu li ti kontemplativni bedemi, od kojih su se odbijale navale neprijatelja narodne duše i koji su oboružani teškim topništvom svojih pjevanih molitava i trapnja prolomili brane nebeske milosti, koja je u doba Tomislava bujno tekla hrvatskim dušama? Skoro je sve iščezlo! Ali je na nama da pripravimo narod na gregorijansku obnovu i na dolazak benediktinaca i inih promatrajućih redova u naše opustjele krajeve. — Vjerska društva, organizacije katoličke akcije zapada časna zadaća liturgijskog apostolata. Želja je to sv. Stolice, a želja je Oca svih kršćana zapovijed pravoj djeci... Euharistijski

⁵⁶⁾ Luč 1924, 11, 15—17.

⁵⁷⁾ Dr I. Merz, O nutarnjoj snazi Marijinih kongregacija, KL 1923, 618.

⁵⁸⁾ Iz članka Crkveno pjevanje, Katolički tjednik 1927, 23, 3.

smo program, hvala Bogu, već počeli provoditi s mnogo uspjeha, nadošao je čas, da postanemo apostolima liturgijskog programa«. ⁵⁹⁾

»Originalna sv. Misa, kako ju je Gospod ustanovio za Veliki četvrtak, bila je pjevana Misa«. ⁶⁰⁾

»Može se naći iznimnih vrsta pjevanja, koje služe u raznim prilikama i koje su štaviše odobrene od Crkve (par l'Eglise); no postoji samo jedna glazba Crkve (de l'Eglise), koja je njeno vlasništvo, a to je gregorijanska. To su riječi jednoga od prvih stručnjaka u tom pogledu, Amédée Gastouéa (La musique d'Eglise, Lyon, Janin Frères, 1911). — Pa ako katolici danas vole druge vrste glazbe od gregorijanske, znači — logično po sv. Tomi — da su još prilično tupi i sjetilni i da se treba služiti bučnim sredstvima (poput Židova, koji su u bogoslužju upotrebljavali bučne trube), da ih dovedemo do Boga. No u načelu moramo priznati, da gregorijanska glazba više odgovara duhu novog, otkupljenog Jeruzalema i da je treba što više širiti u sve slojeve naroda... — Ta je umjetnost za puk i sličī puku, koji ju je često i sam stvorio«. ⁶¹⁾

»Današnji pokvareni ukus nema više shvaćanja za ljepotu liturgijske, gregorijanske glazbe. Ne pomišlja se na to, da upravo ta glazba preporuča ljudske duše i čini ih boljima; po njoj čovjek dobije intuiciju realnosti vrhunaravnoga svijeta«. ⁶²⁾

— Iz svega navedenog može se jasno nazrijeti svijetli lik neumornog radnika i revnog apostola liturgijske obnove, čiji je život bio najbolja pouka za sve, koji su ga poznavali, jer su mu usta govorila o onome, čega je srce bilo puno!

5. Liturgijska literarna djelatnost

U većini religioznih članaka, što ih je napisao dr I. Merz, može se zapaziti njegova liturgijska orijentacija. Ali na osobiti način dolazi do izražaja njegova ljubav sv. bogoslužju u onim člancima, u kojima ex professo radi o liturgijskim pitanjima. U raznim časopisima objelodanio je

⁵⁹⁾ Dr Ivan Merz, Gregorijanska glazba, Život 1928, 1, 36—38.

⁶⁰⁾ Ivan Merz, Razmatranja o Rimskom misalu, Hrvatska prosvjeta 1922, 3—4, 85.

⁶¹⁾ Dr I. Merz, Art pour Dieu, Hrvatska prosvjeta 1925, 3, 74.

⁶²⁾ Dr I. Merz, Nešto o ljepoti rimokatoličke liturgije, Život 1924, 5, 265.

mного manjih liturgijskih članaka i prijevoda, a evo popisa najvažnijih:

»Claudel: Annonce fait a Marie«. Hrvatska prosvjeta 1921, 7, 25.

»Francis Jammes: Monsieur le Cuyré d'Ozeron«. Luč 1921—22, 9—10, 259—265.

»Razmatranja o Rimskome misalu«. Hrvatska prosvjeta 1922, 3—4, 81—87.⁶³⁾

»Yoris-Karl Huysmans«. Luč 1922—23, 5—6, 129—130.⁶⁴⁾

»Upliv liturgije na francusku knjižvnost od Chateaubrianda (1801) do danas«. KL 1923, 33, 394—397. Nastavak i svršetak u br. 37 i 38.⁶⁵⁾

»Umjetnički utjecaj latinske liturgije na obraćenje jednog naturalističkog književnika«. Luč 1922—23, 9—10, 204—209.⁶⁶⁾

»Preporod crkvene glazbe«. Narodna politika 1923, 3, 1.

»Crkveni koncert«. Narodna politika 1923, 24, 3.

»Paul Claudel i liturgija«. Hrvatska prosvjeta 1923, 9, 414—424.⁶⁷⁾

»La liturgie catholique dans l'oeuvre de Baumann«. Cahiers catoliques 1924, 10. X.

»Liturgijska predavanja u Zagrebu«. Nedjelja 1924, 4. V.

»Nešto o ljepoti rimokatoličke liturgije«. Život 1924, 5, 260—267.

»Liturgija i umjetnost«. Život 1924, 6, 336—340.

⁶³⁾ Vrlo lijepo u kratkim crtama opisana povijest liturgijske obnove u svijetu, zatim ljepota misala i brevijara, značenje ovog prijevoda i glavni nedostatak: što uz hrvatski nema i latinskoga teksta.

⁶⁴⁾ Upliv liurgije na Haysmansa. Njegovo obraćanje opisano u romanu »En route«.

⁶⁵⁾ Ulomci iz disertacije.

⁶⁶⁾ Odlomak iz Huysmansova romana »En route«: Oblačenje redovnice.

⁶⁷⁾ 22. poglavlje iz disertacije. Preveo dr Cepulić. Tu je Merz ocrtao Claudela kao izrazitog liturgijskog pjesnika: »**On je litur-gijski pjesnik par excellence...** Tako je usvojio liturgijski govor, da se pod njegovim perom bez prestanka vraćaju molitve himana ili psalama. Claudel je pokazao uvodeći liturgiju u svijet umjetnosti, da te tajne sile sačinjavaju jedan vrlo raznolik i bogat, do tada gotovo neistražen svemir« (242).

»Liturgijski kutić«. Posestrimstvo — u svim brojevima od prosinca 1923. do konca 1924.

»Duhovna obnova po liturgiji«. Luč 1924, 4. XI.⁶⁸⁾

»U krilu sv. liturgije«. Hrvatska prosvjeta 1924, 12 2.⁶⁹⁾

»Aut pour Dieu«. Hrvatska prosvjeta 1925, 4, 73—76; 5, 123—125⁷⁰⁾

»Božićno bogoslužje kod otaca franjevac«. KL 1925, 3, 35—37⁷¹⁾

»Isus prijatelj malenih«. KL 1925, 43, 551—552.⁷²⁾

»Himan djevica«. Za vjeru i dom 1925, 5.

»Oblačenje redovnica«. Za vjeru i dom 1925, 9—10.

»Ljepota crkvene godine«. Život 1926, 4.

»Obred oblačenja novakinja«. Franjevački vjesnik 1928, 1.

»Gregorijanska glazba«. Život 1928, 1, 34—38.

»Liturgija i sv. Franjo Saleski«. Franjevački vjesnik 1928, 4.

Iz svega što smo iznijeli može se zaključiti, da je dr Ivan Merz bio jedinstvena pojava vanredne ljubavi prema sv. liturgiji. Providnost Božja dala nam je ovog žarkog apostola liturgijske misli u samim počecima liturgijske obnove, da svojim životom i svojim perom pokaže hrvatskim vjernicima uzvišenost crkvene molitve.

Ovog velikog liturgijskog apostola možemo s pravom ubrojiti među prve i najveće pobornike ideje o **aktivnom sudjelovanju vjernika kod bogoslužja**, kako su je rastumačili i preporučili pape sv. Pijo X,⁷³⁾ Pijo XI⁷⁴⁾ i Pijo XII.⁷⁵⁾

Stoga će ime dra Ivana Merza biti trajno u srcu i na jeziku svih promicatelja liturgijske obnove kod Hrvata. Njegov svetački život i njegov apostolski rad ostat će uzor, kako treba misliti, osjećati, moliti, živjeti i raditi s Crkvom.

⁶⁸⁾ Predavanje održano na sastanku u Požegi.

⁶⁹⁾ O liturgiji kod trapista u Reichenburgu.

⁷⁰⁾ O crkvenoj glazbi.

⁷¹⁾ Odgovor Hrvatskom pravu.

⁷²⁾ Liturgijski momenti u tom molitveniku.

⁷³⁾ DP 12.

⁷⁴⁾ DP 61 i 65.

⁷⁵⁾ DP 125—135.

Njegova nadzemaljska pojava jest utjelovljena apologija nastojanja oko liturgijske obnove i trajna potvrda, da nije dalek put od pobožnog proživljavanja liturgije do uzornog kršćanskog života i istinite svetosti.

Liturgijski rad dra Ivana Merza ima svoju trajnu vrijednost! U malo godina mnogo je učinio! »Consumatus in brevi explevit tempora multa«!⁷⁶⁾

Dr FRA JURE RADIĆ

PROPOVIJED PO TAKSI

Ja sam iz kraja i iz dijeceze, gdje nema propovijedanja ni ispovijedanja po taksi. Nikada mi još nitko nije ni ponudio ni dao honorara, ako sam bio pozvan, da negdje propovijedam ili ispovijedam. Na godu, na mladoj misi, na trodnevnici, u korizmi. Nije mi nitko nudio novaca, ni kad bih ga zamijenio u kojoj crkvenoj funkciji. A nijesam ni ja nijednom od svećeničkih kolega ni nudio ni davao honorara, kad bi on mene zamijenio ili kad bih ga zamolio, da bude u mojoj crkvi, festivalni, propovjednik, celebrant ili jedan od svećenika iz asistencije. Ni za kakve crkvene, bogoslužbene, funkcije nitko nikada nije u nas ni zahtijevao ni uzimao takse: osim kad je ona bila propisana dijecezanskim taksovnikom, a na narudžbu vjernika (kod sprovoda i kod svečanog »Requiem«-a). Sve se je to klasiralo kao svećenička dužnost ili, u najmanju ruku, kao kolegijalna usluga i staleška, svećenička, solidarnost. Od vajkada je to u Bosni bilo tako.

No znao sam, i dosada, da svagdje, — na našem nacionalno-crkvenom teritoriju, — nije bilo tako. U krajevima, gdje je kler uvijek bio siromašniji i, uglavnom, i živio samo od misa i od crkvenih funkcija, bilo je u običaju, da stranim svećenicima daju neki honorar, kad u drugoj crkvi ili župi propovijedaju, odnosno sudjeluju u funkcijama. Valjda je to išlo na račun crkvene blagajne, ili i sami vjernici podmirivali taj izdatak dobrovoljnim darivanjem, posebnim prilozima »ad hoc«. Ja to pozitivno ne znam.

Ipak, vrlo me je i iznenadilo i razočaralo, kad je jedan mladi svećenik (baš iz našega kraja) branio, u većem svećeničkom društvu, uzus taksiranja svećeničkih usluga i

⁷⁶⁾ Sap. 4, 13.